

gevonden, nu voor 't eerst weer werden aangetroffen. De verzameling bevatte ook het nog onbekende geslacht van verschillende soorten, waarvan tot nu toe slechts één geslacht bekend was. 'n Volledige lijst dezer dieren verschijnt in dit nummer van 't Maandblad. Doubletten van deze rijke muggenverzameling worden door P. Schmitz afgestaan aan 't Natuurh. Museum te Maastricht.

* * *

Op de vorige maandelijksche vergadering bracht de heer de Backer Azalea-bloemen mee, die duidelijk ziekteverschijnselen vertoonden.

De heer F. Schoevers, Phytopathologisch laboratorium te Wageningen, deelde P. Schmitz tijdens de pas gehouden Wintervergadering van de N. Ent. Vereeniging in den Haag mede, dat men hier te doen had met *Exobasidium azaleae*, een zwam, die de azalea-bloemen vervormt.

In de laatste jaren hebben in Zuid-Limburg de telephoonpalen veel te lijden van „vreterij” door insecten-larven. Dat is zoo erg, dat de palen die 't vroeger 25 jaren lang uithielden, nu na $\pm$ 12 jaren vernieuwd moeten worden. De Stroomverkoop-Maatschappij meende, dat zulks op rekening kwam van houtwespen.

Waarschijnlijk is dat niet, wijl de groote houtwesp, welke dan de schuldige zou moeten zijn, veel te zeldzaam is, om zoo'n verwoesting te kunnen aanrichten.

Volgens de deskundigen, door P. Schmitz geraadpleegd, zijn hier waarschijnlijk kevers aan 't vernielingswerk en wel *Holotrupes*

bajulans, *Asemum striatum* en *Criocephalus polonicum*.

Een groot deel van den tijd wordt hierna in beslag genomen, doordat de Heer Waage de kwestie van natuurbescherming in 't algemeen en de afgraving van den St. Pietersberg in 't bijzonder ter sprake brengt, 't geen aanleiding geeft tot een druk debat, waaraan door verschillende leden wordt deelgenomen. In verband met het gevaar, dat er een cementfabriek zal gebouwd worden op 't open gekomen terrein bij den berg, stelt de heer Waage voor een commissie uit 't Genootschap te benoemen, die speciaal actie zal voeren tegen dit plan. Dit voorstel wordt door den heer Blankevoort veranderd, zoo; dat 't bestuur op zich neemt maatregelen te overwegen om dit gevaar te voorkomen. De vergadering sluit zich hierbij aan.

De heer Bouchoms toont nu eenige concreties uit 't Gulpensche Krijt. 't Zijn knolvormige voorwerpen, die, wanneer men ze stukslaat, blijken te bestaan uit kalkspaat, waaromheen zich pyriet heeft gevormd. Naar buiten toe is 't geheel afgesloten met een laag ijzeroer, waarin mogelijk nog eenige andere stoffen.

Nadat de Heer Blankevoort inlichtingen gevraagd heeft over den gevoelden aardshok op Vastenavonds-Maandag l.l. en eenige leden enkele bijzonderheden van natuurhistorische vondsten hebben laten circuleeren, sluit de Voorzitter om ongeveer half negen de vergadering.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door

P. A. HENS, Valkenburg L.

130. *Circus cyaneus cyaneus* (L.). Blauwe Kuikendief. — Duitsch: Kornweihe.

Fransch: Busard Saint Martin.

Het broeden dezer soort, alhoewel mogelijk, is tot nu toe nog nimmer in onze provincie met zekerheid vastgesteld. Buiten den broedtijd, vooral in het najaar en den winter, wordt deze roofvogel overal in de provincie aangetroffen en is dan niet zeldzaam. In tegenstelling met den vorige, welke zich voornamelijk op de heidevelden ophoudt, ziet men den Blauwen Kuikendief zoowel op de heide als op het bouwland en de weidevelden.

Waargenomen in:

Gebied I. Ik ontving destijds een jong ♂, 14 October 1918 geschoten te Eijs-Wittein. De soort werd herhaaldelijk waargenomen in het veld te Houthem, o.a. ♂ ad. 24 Januari 1920, 8 Sept. 1920 (de vogel greep een patrijs!), 22 Sept. d.a.v. wederom een ter plaatse,

alsmede 5 Dec. 1920, 13 Februari 1921, 23 Februari 1921, 25 Februari 1921, 16 en 22 Augustus 1921, half Nov. 1921 (met patrijs in de klauwen), 19 Oct. 1922, een haas vervolgend en 29 Oct. 1923 ♂ ad. (coll. Hens) enz. Te Hulsberg werd 16 Dec. 1920 een ♀ ad. geschoten (en mij gebracht), hetwelk juist een Ekster (*Pica pica*) geslagen had en daarmee wegvloog! — In de collectie der P.P. Benedictijnen te Merkelbeek bevindt zich een ♀ 1 Maart 1913 geschoten te Brunssum.

Gebied II. Nillesen bezit een ♀ 25 Nov. 1906 bij Maasbracht geschoten. H. Vallen zag de soort des winters regelmatig aan de Maas bij Asselt. Ook waargenomen te Well (Riotte. Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 65).

Gebied III. Tusschen de jaren 1905 en

1913 zag ik de soort buiten den broedtijd, doch hoofdzakelijk in het late najaar en den winter, regelmatig op de heide in de omgeving van Roermond, vooral tusschen Swalmen en de Duitse grens. De Heer H. Vallen kon hetzelfde constateeren. Een nest dezer soort werd echter nimmer gevonden. In den zomer zagen wij aldaar nooit iets anders dan *pygargus*. — Een indertijd in December bij Swalmen geschoten exemplaar (♂ ad.) heb ik onderzocht en als *cyanus* herkend.

Gebied IV. De soort werd in het najaar geschoten te Arcen (coll. Missiehuis te Steijl). J. Vallen bezit een exemplaar hetwelk 13 Januari 1918 is geschoten te Bergen. De Heer Wiolders berichtte mij het bemachtigen van exemplaren op 12 Dec. 1921 en 12 Nov. 1922, om Venlo.

In de coll. Roncken bevinden zich een ♀, herfst 1922, alsmede een jonge vogel (♂ ?) uit den herfst 1920, beiden bij Arcen geschoten.

Van het broeden der soort in dit gebied is mij evenmin iets bekend.

Gebied V. Volgens Riotte (Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 65) zou de soort in 1910 te Helenaveen (in de Peel op de Limburgsch-Noord-Brabantsche grens) gebroed hebben. Mij komt zulks niet voldoende bewezen voor en is vergissing met *pygargus* niet uitgesloten. — Wijders werden exemplaren verzameld te Kessel (winter 1890. coll.

Haffmans) en zag ik de soort in het najaar te Nunhem. In de coll. Beckers bevinden zich geen Limburgsche exemplaren dezer soort. Van gewicht, in verband met het mogelijk broeden der soort in dit gebied, is het bemachtigen van een oud ♂ in Juni 1921 te Heigehuchten bij Weert (coll. J. de Haan). Een nauwkeurig onderzoek zou misschien kunnen uitwijzen, dat deze roofvogel inderdaad in de Peel broedt.

Omtrent het voorkomen van den Blauwen Kuikendief in de Rijnprovincie vermeldt le Roi (V. f. d. R. p. 119): „Weit häufiger wie die „vorige Art (*aeruginosus*) im Mai und „April, sowie im September im Gebiete auf „dem Zuge, vorwiegend in der Ebene. Einzelne Vögel überwintern wohl zuweilen, denn „mir sind Fälle des Vorkommens aus dem November, Dezember und Februar bekannt. An „einigen Orten der Rheinprovinz brüten regelmäßig Kornweihen u.a. bei Troisdorf und „Auel a.d. Sieg, Meckenheim, Müdersheim, „Odenkirchen etc.“ Vermoed wordt het broeden bij Caen nabij Straelen, dus niet ver van de Limburgsche grens („Beiträge“. p. 54).

In België: „Rare, mais on le rencontre encore „assez fréquemment lors de ses passages au „printemps et en automne; surtout dans les „marais des Flandres.“ (Dubois. N. R. d. O. p. 186). In het arrondissement Verviers vroeger broedvogel, doch thans daar uitgeroeid (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 106).

GENUS: ACCIPITER Briss. 1760.

131. *Accipiter gentilis gallinarum* (Brehm) (¹). Havik. — Duitsch: Hühnerhabicht. Fransch: Autour des ramiers.

Zeldzame broedvogel. Wordt slechts een enkele maal in onze provincie waargenomen, respect. bemachtigd. Ik ben het in deze niet eens met Pater Riotte wanneer hij schrijft (Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 70 en Club v. Ned. Vogelk. Jaarb. 1922. p. 17), dat vroeger in de omgeving van Valkenburg wel eens 6 tot 7 stuks dezer soort in één jaar geschoten werden. De berichtgever (ik weet niet of ik zijn naam noemen mag) van wien Pater Riotte in deze zijn gegevens verkreeg, putte deze op zijn beurt uit mededeelingen van jachtopzitters uit de omgeving van Valkenburg. Ik heb bij dezen navraag daaromtrent gedaan en kom tot de slotsom, dat de bewuste Haviken niets anders dan gewone Buizerden of wel Sperwerwijfjes geweest zijn.

De Havik is in Limburg beslist een zeer weinig voorkomende roofvogel. Ik kreeg in 18 jaren nooit een exemplaar in handen. Noch in de collectie Beckers, noch in die van Nillesen, Vallen en de mijne is een Limburgsch exemplaar dezer soort aanwezig.

Verdeeld over de verschillende gebieden, kom ik omtrent de verbreiding van dezen roofvogel in onze provincie tot het navolgende resultaat:

Gebied I. In December 1920 werd een

oud exemplaar geschoten te Epen, alwaar het zich in privaat bezit bevindt. Het stuk werd onderzocht door den Heer H. C. Funke, destijds leeraar in de Plant- en Dierkunde aan de H. B. S.

(¹) De Midden-Europeesche Havik is volgens Brehm (Ornis. III. p. 2) en Lehn Schiöler (Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift. 8 Aargang. Hæfte III. p. 93 e. v.) te onderscheiden van die uit Noord-Europa (Vergel. ook: O. Kleinschmidt. Berajah. 1923. *Falco Palumbarius* (Kl.)). Het voornaamste verschil bestaat daarin, dat jonge vogels uit Midden-Europa veel rossiger op de onderzijde zijn dan Noord-Europeesche en bovendien de broekveeren bij eerstgenoemde minder en fijnere lengtestrepen dragen. Ook zijn de Midden-Europeesche vogels kleiner dan de Noordelijke. — Ik heb de twee jonge Limburgsche vogels afkomstig uit Helden (1913), in het Museum van het Missiehuis te Steijl, kunnen onderzoeken en kan niet anders verklaren dan dat zij geheel beantwoorden aan de kenmerken van *gallinarum*, den Midden-Europeeschen Havik. Beide vogels zijn evenwel iets lichter dan het bij het vorenaangehaald artikel van Lehn Schiöler afgebeelde ♀ van Amager, Danmark, 25 Aug. 1904. Zij stemmen overigens geheel met dit type overeen en verschillen duidelijk van den afgebeelden Noorschen vogel van Trondhjem, Norge, 18 Oct. 1913. Ik ben dan ook van oordeel, dat onze Haviken — hetgeen wel niet anders te verwachten was — behooren tot den Midden-Europeeschen vorm *gallinarum*, tenzij te eniger tijd mocht blijken, dat zij daarvan nog als afzonderlijke subspecies gescheiden zouden moeten worden.

Volgens schriftelijke mededeeling van den Heer Ridder G. van Havre behooren ook de Belgische broedvogels tot den Midden-Europeeschen vorm.

No. 102. *Upupa epops* L. — Hop. ♀ 3 Juni 1907, Baexem
(tusschen Roermond en Weert). Coll. P. Hens, Cat. No. 91.
Steeds zeldzamer wordende broedvogel in Limburg.
 $\frac{2}{3}$ der natuurlijke grootte.

te Maastricht, zoodat omtrent de identiteit van dezen vogel geen twijfel behoeft te bestaan. In het Eper-bosch zag jachtopziener J. Knols op 16 Maart 1924 eveneens een exemplaar, aan welke waarneming niet te twijfelen valt. Vervolgens werd in het najaar van 1922 een jong exempl. waargenomen te Houthem (J. Knols) en op 23 Januari 1925 een ♀ ad. geschoten nabij Maastricht (J. Regout). Deze vogel heeft de typische maten van gallinarum (borstbeen 79 m.m., dijbeen 84 m.m.).

Andere vangsten of waarnemingen zijn mij uit dit gebied niet bekend.

Gebied II. In den zomer 1913 werd een exemplaar waargenomen te Steijl aan de Maas, alwaar het de duiven vervolgde (Riotte. Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 70).

Gebied III. Op de heide te Melick bij Roermond zag ik op 31 Augustus 1905 een Havik, welke bezig was een pas geslagen Roek

te verscheuren. Den 9den September d.a.v. zag ik wederom een exemplaar ter plaatse, doch nam de soort daarna in die streek nimmer meer waar.

De Heer H. Vallen bezit een schedel van een vele jaren geleden te Swalmen geschoten Havik.

Gebied IV. Volgens Riotte (Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 71) zou 15 Maart 1919 een exemplaar dezer soort geschoten zijn te Velden. Vervolgens werd 22 Nov. 1921 een ♂ geschoten te Blerick bij Venlo (J. Wielders). Op 17 Oct. 1924 werd een ♂ verzameld te Gennep (coll. Natuurh. Gen. Maastricht).

Gebied V. In het jaar 1913 broedde de soort in de omgeving van Helden. De beide donsjongen kwamen in het bezit van het Mis-siehuys te Steijl, alwaar zij werden opgefokt. De dieren bevinden zich thans als volwassen

jonge vogels in het Museum aldaar. — Dit is het eenigst zekere broedgeval, dat voor onze provincie in de laatste tien jaren bekend geworden is.

In de Rijnprovincie vrij algemeen rondzwervend, meest jongen, doch geen talrijke broedvogel. Werd nabij de Limburgsche grens broedend gevonden bij Wesel, Baerler Busch in Kreis Mörs, Wissen bij Goch, Brüggel (le Roi. V. f. d. R. p. 122) en Caen bij Straelen („Beiträge”. p. 56).

Voor België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 186): „Assez répandu dans toutes les forêts de la Belgique et niche même régulièrement dans la forêt de Soignes près de Bru-

„xelles; sédentaire”. De soort was in het arrondissement Verviers vroeger een gewone broedvogel, doch is er thans zeldzaam. Nu en dan wordt nog slechts een nest gevonden (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 106).

Het is mogelijk, dat de Havik op Limburgsch gebied nog nestelt in de groote bosschen tusschen Vaals en Eperheide en ongetwijfeld zal de soort in onze provincie meer voorkomen dan thans bekend is. In vergelijking evenwel met de andere groote roofvogels als Buizerd en Slechtvalk bijv., welke zoo herhaaldelijk gezien worden, is de soort in Limburg nog zeldzamer dan in het nabij gelegen arrondissement Verviers.

132. *Accipiter nisus nisus* (L.) (1). Sperwer. — Volksn.: Doevestoater, Koekoeksveer, Stootvogel en Schmeilbe (om Weert). Duitsch: Sperber. Fransch: Epervier.

Broedt in gering aantal in min of meer uitgestrekte bosschen. Overigens zeer talrijke doortrekker in voor- en najaar, terwijl vele overwinteren. Uit waarnemingen in de maanden Mei—Augustus mag men zonder meer het broeden der soort in een bepaalde streek niet afleiden, aangezien dit ten deele late, respect. vroege trekkers, dan wel zwervers betreffen kunnen, welke hier niet broeden.

Waargenomen in:

Gebied I. Hoofdzakelijk trek- en wintervogel tusschen de maanden Augustus en Mei. Broedde in 1921 en 1922 o.a. op het landgoed „Vliek” te Ulestraten. Het is meer dan waarschijnlijk, dat ook enkele paren broeden in de groote bosschen in den Z.O. hoek van Zuid-Limburg. — De soort werd door mij in dit gebied waargenomen te Heerlen, Klimmen, Valkenburg, Oud-Valkenburg, Houthem, Berg en Terblijt, Hulsberg, Voerendaal, Wittem, Simpelveld, Geleen enz. enz.

Gebied II. Doortrekker. Vooral in het najaar en den winter geregeld boven de weilanden langs de Maas. Waargenomen o.a. bij Maastricht, Roermond, Linne, Kessel, Beesel, Baarlo, Steijl enz. (Vergel. Riotte. Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 72—74).

Gebied III. Als voren. Door mij o.a. waargenomen te Roermond, Maasniel, Swalmen, Melick-Herkenbosch, Posterholt, Nieuwstad, Susteren enz. enz. — Geen broedgevalen met zekerheid bekend.

Gebied IV. Ook in dit gebied werd de soort broedend gevonden. Zoo bezit de Heer J. L. Wieters een paar met drie donsjongen, 21 Juli 1922 verzameld te Grubbenvorst. Overigens talrijke doortrekker en wintervogel.

Gebied V. De Eerw. P.P. Lazaristen te Panningen deelden mij mede, dat zij einde Juni (Riotte. Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 76 vermeldt „tegen 15 Juli”) 1919 te Helden-Panningen een Sperwernest vonden met 4 eieren (in een oud kraaiennest). Volgens F. van Baar broedde de Sperwer in 1921 op de z.g. Rips onder de gemeente Venray. Ver-

volgens broedde de soort jaren geleden te Nuthem (Club v. Ned. Vogelk. Jaarb. 1912. p. 23—24) en ik vermoed ook te Heithuizen, alwaar ik de soort midden Mei nog aantroef, alsmede in de bosschen om Weert, alwaar deze roofvogel het geheele jaar door wordt waargenomen (J. de Haan). In de collectie Merckelbach bevinden zich twee legsels dezer soort in 1906 te Venray verzameld. Begin Juli 1924 werd een nest met 3 eieren van dezen roofvogel gevonden onder Roggel (Knapen). Deze eieren kwamen in mijn bezit. — Overigens een algemeene doortrekker en wintervogel.

De Sperwer vormt in onze provincie met den Buizerd den talrijkst voorkomenden roofvogel en is nergens zeldzaam.

In de Rijnprovincie talrijk en daar ook regelmatig op vele plaatsen broedend; nabij onze grens o.a. bij Wesel, Wiesdorf, Kreis Mörs, Odenkirchen, Aachen (le Roi. V. f. d. R. p. 123), Reichswald bij Cleve, Eschweiler enz. („Beiträge”. p. 56).

Ook in België is de soort een gewone broedvogel (Dubois. N. R. d. O. p. 186), o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 106).

(1) Kleinschmidt (Falco. 1917, p. 24 en Journ. f. Ornith. 1918, p. 258) beschrijft den Franschen Sperwer als een afzonderlijke subspecies onder den naam *galliae*. Deze vorm zou donkerder, kleiner en stomp vleugelig zijn. 2 Fransche ♀♀ vleugel: ad. 229 en juv. 233; ♂ ad. vleugel 198 m.m. Nu bedragen de vleugelmaten van 11 ♂♂ juv. tusschen September-Januari in Nederland verzameld 195—206 m.m.; 9 ♂♂ ad. tusschen September-April in ons land verzameld, bezitten een vleugellengte van 193—204 m.m.; 6 ♀♀ juv. tusschen October-Maart verzameld, hebben eene vleugellengte van 234—245 m.m. terwijl een broed ♀ juv. d.d. 20 Juli een vleugellengte van 241 m.m. (dus zeker geen *galliae*) bezit; 6 ♀♀ ad. tusschen October-April eveneens in Nederland verzameld bezitten een vleugellengte van 232—239 m.m. (een ♀ van 25 April heeft een vleugellengte van 232 m.m. en va daarmede in de maat van den Franschen vorm). U Engeland: ♂ juv. vleugel: 195 m.m.; ♂ ad. 200 m.m.; ♀ juv. 230 m.m. (plus 1 m.m. slijtage) en ♀ ad. 225 m.m. (plus 1 m.m. slijtage). Alle vogels uit mijn collectie.

133. *Accipiter nisus peregrinoides* Kleinschm. Siberische Sperwer. — Duitsch: Sibirische Sperber.

Zeldzame doortrekker, wiens voorkomen in onze provincie nog onvoldoende bestudeerd is. Mogelijk minder zeldzaam dan verondersteld wordt.

De Heer W. de Backer te Maastricht verkreeg van den Heer Sonnevile aldaar een jong Sperwerwijfje, hetwelk opviel door de lichte kleur der bovenzijde en de zijden van kop en nek, alsmede door de helder witte onderzijde waarop, in stede van regelmatige, breede uit min of meer hartvormige vlekken gevormde dwarsbanden, zich in hoofdzaak op zich zelf staande bruine hartvlekken vertoonden, welke slechts in het midden een meer regelmatige dwarsbandeering vormden, terwijl de onderkant van den buik alsmede de broekveeren zoo goed als niet gevlekt waren; de laatste vertoonden geen dwarsbanden, doch enkele smalle lengtevlekken en waren aan de punt zoo goed als ongeflekt. De mantel- en schouderveeren droegen licht rossige zoomen.

Op dezen vogel, welke 26 October 1922 te Heugem bij Maastricht geschoten is, past volkomen de beschrijving, welke Kleinschmidt van de type (een najaars-trekvogel van Rossitten in Oost-Pruisen) geeft in *Falco*, Anhang C. November 1921. „Aus der Ornithologischen Literatur Russlands” III. — M.i. betreft het hier een Russisch-Aziatischen trekvogel, welke op den trek meer Westwaarts geraakt is dan deze vorm schijnt gewoon te zijn.

Noch de Heer Sonnevile, noch schrijver dezes, die in den loop der jaren een zeer groot

aantal Sperwers in handen kregen, zagen ooit een dergelijk exemplaar.

Den 19 October 1923 werd te Caberg bij Maastricht een jong Sperwerwijfje geschoten van het rossige type, hetwelk de Heer Sonnevile mij zeer welwillend ten geschenke aanbod. Ook deze vogel wijkt van het gewone type af en draagt onmiskenbaar de teekening van *peregrinoides*. Ook bij deze is de teekening op den buik en de broekveeren zeer gereduceerd en vertoont de lichte borst de heldere hartvormige vlekken, gelijk de vogel van 26 October 1922. — Van beide vogels zond ik een beschrijving en zeer nauwkeurige afbeelding naar Pastor Dr. Kleinschmidt, die mij daarop o.m. berichtte: „Beide Vögel tragen „die charakteristischen Merkmale von peregrinoides”. Vervolgens zag ik bij den Heer J. Wiolders te Venlo een zeer typisch ♀, rossig exemplaar, dezer subspecies, hetwelk 17 of 18 Sept. 1923 nabij Roermond geschoten was (coll. Missiehuis te Steijl). — Ten slotte ontving ik nog een eveneens zeer typisch jong rossig ♂, hetwelk 18 Nov. 1924 te Beek bij Maastricht gevangen was.

Het is thans zaak goed acht te geven op de vele Sperwers, welke men jaarlijks, vooral in het najaar zoo gemakkelijk in handen krijgt, ten einde te kunnen vaststellen of deze subspecies misschien regelmatig onze provincie op den trek bezoekt.

GENUS: *MILVUS* Lacépède. 1790.

134. *Milvus milvus milvus* (L.). Wouw. — Duitsch: Roter Milan. Fransch: Milan royal.

Zéér zeldzaam. Geen broedvogel. Wordt slechts een enkele maal in onze provincie aangetroffen. Zoo zijn mij de volgende waarnemingen en vangsten bekend: In October 1900 werd een exemplaar gevangen in een vogelnet te Limmel nabij Maastricht en door den Heer F. Sonnevile opgezet. Het stuk wordt thans bewaard in het Museum van het Natuurh. Gen. te Maastricht, alwaar ik het onderzocht heb. Den 25 Juli 1904 werd een exemplaar gevangen te Venray, hetwelk in het bezit kwam van Artis (R. Baron Snouckaert van Schauburg. *Avifauna Neerlandica*. p. 71). Volgens Riotte (Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 83) werd in Juli 1918 een voorwerp geschoten te Meerssen, hetwelk zich bevindt in de collectie der P.P. Benedictijnen te Merkelbeek. Ik heb dit dier niet kunnen onderzoeken en vermeld het dus onder reserve. Pater Riotte meent vervolgens op 22 Maart 1911 drie exemplaren dezer soort gezien te hebben tusschen Baarlo en Berckt (nabij Venlo), overtrekkend in N.O. richting. Een zelfde waarneming, doch van slechts één voorwerp, deed de Heer H. Vallen in het voorjaar 1910 nabij Swalmen. De determineering geschiedde in beide gevallen

hoofdzakelijk naar aanleiding van den gevorkten staart der vogels. Hoe zeldzaam de soort in Limburg is, mag blijken uit het feit, dat de Heer F. Sonnevile, alsmede diens vader, te zamen in ongeveer een halve eeuw, slechts 3 exemplaren uit Limburg in handen kregen.

De Wouw, welke zich opgezet bevond in een winkel te Valkenburg en waarvan ik gewag maakte in het Jaarboek der Club van Nederlandsche Vogelkundigen. 1915. p. 49, bleek mij bij nader onderzoek geen inlandsch exemplaar te zijn.

In de Rijnprovincie broedt de soort nog hier en daar, doch meer in het Midden en Zuiden niet nabij onze grens, alwaar de soort slechts in klein aantal op den trek wordt waargenomen. „Der Bestand nimmt von Jahr zu Jahr „mehr ab” schrijft le Roi (V. f. d. R. p. 133 en „Beiträge”. p. 61).

Omtrent haar voorkomen in België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 185): „De passage en „automne et en mars; quelques couples nichent „dans le pays.” De soort broedt echter sinds de laatste 30 jaren niet meer in het arrondissement Verviers (L. Coopman. *Le Gerfaut*. 1921. p. 106).

GENUS: HALIAËTUS Sav. 1809.

135. *Haliaëtus albicilla* (L.). Zeearend. — Duitsch: Seeadler. Fransch: Pygargue à queue blanche.

Toevallige gast, welke slechts enkele malen nabij de Maas werd bemachtigd.

In het midden der vorige eeuw werd een jong voorwerp geschoten aan de Maas nabij Swalmen. Ik heb dit dier in 1905 nog opgezet gezien in het Kasteel Hillenraad aldaar. Een tweede voorwerp werd geschoten in December 1895 aan de Maas tusschen Ohé en Laak en Maeseijck (België) door den Heer H. Galliart, Burgemeester van eerstgenoemde gemeente. Het stuk bevindt zich thans in de collectie der P.P. Benedictijnen te Merkelbeek. Riotte (Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23 p. 82) maakt nog melding van een derde exemplaar, hetwelk voor ongeveer 50 jaren nabij Venlo werd buitgemaakt. In 1912 ontdekte hij dit stuk in totaal verwaarloosden toestand bij een particulier aldaar. Vervolgens bevindt zich in de H. B. S. te Maastricht een exemplaar het-

welk in 1876 nabij Vaeshartelt (gem. Meerssen) bemachtigd werd. Ten slotte werd omstreeks 20 Januari 1924 nog een jong vrouwelijk exemplaar gevangen te St. Odiliënberg bij Roermond, hetwelk in bezit kwam van den Heer J. Timmermans, in laatstgenoemde gemeente.

In de Rijnprovincie werd deze arendsoort meerdere malen met tusschenruimten van eenige jaren waargenomen. Le Roi (V. f. d. R. p. 135) noemt ongeveer 25 gevallen, waarin een voorwerp werd bemachtigd, o.a. bij Krickenbeck, Caen, Müddersheim, Odenkirchen enz., niet ver van onze grenzen verwijderd. In zijn „Beiträge” p. 63, worden bovendien nog eenige waarnemingen en vangsten vermeld.

In België wordt de soort nu en dan waargenomen aan de kust en op de Schelde (Dubois. N. R. d. O. p. 185).

GENUS: PERNIS Cuv. 1817.

136. *Pernis apivorus apivorus* (L.). Wespandict. — Duitsch: Wespenbussard.

Fransch: Bondrée apivore.

Broedvogel in klein aantal op verschillende plaatsen in Limburg. In voor- en najaar op den doortrek.

Waargenomen in:

Gebied I. In 1919 trachtte een paar te broeden in de omgeving van Valkenburg, doch werd hierin jammer genoeg door afschot van het ♂ verhinderd. In het Museum van het Genootschap te Maastricht bevinden zich een oud ♂ en ♀, in September 1915 te Limmel nabij Maastricht geschoten. Vervolgens werden in Juli 1918 vermoedelijk twee exemplaren dezer soort waargenomen door een jachtopziener te Houthem. Eenige jaren tevoren werd in September een voorwerp geschoten te Hulsberg, alwaar ik het opgezet aantrof bij een particulier aldaar. In mijn collectie bevinden zich een ♀ 6 Juli 1919, Houthem, een ♀ 3 Juni 1923, Heerlen, alsmede een in sterk vermagerden toestand verongelukt ♀ van 5 Sept. 1924, Houthem. Nillesen bezit een exemplaar 20 September 1912 nabij Gulpen verzameld. De collectie der P.P. Benedictijnen te Merkelbeek bevat o.m. twee Wespandieven, respectievelijk 20 Juni 1915 te Schinveld en 5 Mei 1917 te Brunssum bemachtigd. De eerste datum doet het broeden der soort in genoemde gemeente veronderstellen.

Gebied II. Geen waarnemingen bekend. De soort is aldaar allicht doortrekker.

Gebied III. In Juni 1921 nestelde een paar in een bosch te Susteren. Daar de vogels kleine vogels aansleepten, werden zij geschoten. Het ♂ had nog een vogeltje in den bek toen het bemachtigd werd. Ik heb deze vogels later zelf onderzocht en de determineering juist bevonden. De soort werd in dit gebied ook waargenomen langs de Duitsch-Neder-

landsche grens nabij Swalmen, alwaar te Brüggén (Duitschland) en Wassenberg (id.) exemplaren werden bemachtigd (H. Vallen en schrijver dezes).

Gebied IV. In de coll. Roncken zag ik een voorwerp, hetwelk in den zomer 1921 nabij Arcen geschoten was.

Gebied V. In Juni 1905 broedde een paar te Weert (nestjong in de coll. Beckers). Den 2 Juni 1912 zag ik bij Horn een roofvogel, welke hoogstwaarschijnlijk tot deze soort behoorde. Wijders werden in dit gebied de navolgende voorwerpen verzameld: een exemplaar 20 Augustus 1913 te Helenaveen, ♀ omstreeks 1910 te Heel (coll. Haffmans), ♂ juv. omstreeks 1903 te Kessel (coll. als voren), ♀ juv. omstreeks 1907 als voren. (Vergel. Riotte. Natuurh. Gen. Jaarb. 1920—'23. p. 84).

De soort broedt op vele plaatsen in de Rijnprovincie talrijker dan de Buizerd, o.a. in Kreis Kreteld, Geldern, bij Viersen, M. Gladbach, Odenkirchen, Caen, Bedburg, Müddersheim (le Roi. V. f. d. R. p. 131). Op den trek soms in troepen van honderden, ja le Roi spreekt zelfs van „Tausenden”.

Dubois (N. R. d. O. p. 185) vermeldt de soort voor België als: „Assez rare, mais de passage régulier; il paraît cependant que la „Bondrée niche dans les Ardennes et dans la „forêt de Mormal.” De soort broedt o.a. regelmatig in het Hertogenwald (arrondissement Verviers) (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 105) en volgens schriftelijke mededeeling van den Heer Ridder G. van Havre in dat deel der provincies Namen en Henegouwen, hetwelk gelegen is tusschen Maas en Sambre, maar niet hooger dan de lijn Dinant-Florennes-Thuin.

GENUS: PANDION Sav. 1809.

137. *Pandion haliaetus haliaetus* (L.). Vischarend. — Duitsch: Fischadler.
Fransch: Balbuzard.

Zeldzaam. Bij mijn weten slechts één exemplaar in Limburg verzameld. In de tachtiger jaren der vorige eeuw werd n.l. een exemplaar geschoten aan de Maas in de omgeving van Maastricht en kwam in het bezit van den Heer Max Regout aldaar. (F. Sonnevile). Zulks is eveneens geschied te Brüggen (Rijnprovincie) even over de grens bij Swalmen, alwaar zich groote vischkwekerijen bevinden. Aldaar wordt de soort regelmatig aangetroffen en bezoekt zij vandaar uit ook Limburg. Zoo nam Riotte den Vischarend waar bij Steijl aan de Maas op 8 en 24 Juli 1908. Deze waarnemingen zijn

nauwkeurig gedaan en laten geen twijfel over (Vergel. Ardea. 1913. p. 99). De vogels verdwenen telkens in de richting van Swalmen en behoorden misschien wel thuis in de bosschen van Brüggen bovenvermeld.

De soort verschijnt in de Rijnprovincie alleen op den trek in voor- en najaar. Langs onze geheele grens waargenomen. Vroeger broedvogel; thans niet meer (le Roi. V. f. d. R. p. 136). In België is de Vischarend slechts op enkele plaatsen broedvogel, n.l. op de rotsen langs de Maas en bij Suixy in Belgisch Luxemburg (Dubois. N. R. d. O. p. 184).

ORDO: GRESSORES. Fam.: CICONIIDAE.

GENUS: CICONIA L. 1760.

138. *Ciconia ciconia ciconia* (L.). Ooievaar. — Duitsch: Weiszer Storch. Fransch: Cigogne blanche.

Doortrekker in klein aantal in voor- en najaar. Geen broedvogel meer.

Waargenomen in:

Gebied I. Zeldzaam. Ik zag in de laatste 10 jaren nimmer een Ooievaar in Zuid-Limburg. Toch komt de soort hier in klein aantal jaarlijks op den trek. Zoo bevindt zich in de collectie Nillesen een ♂ 7 Juni 1908 geschoten te Geleen. Jachtopziener J. Knols te Houthem, zag aldaar in April 1918 en 18 Juli 1919 telkens één exemplaar; het eerste in een weide, het tweede op hoog gelegen bouwland, alwaar het een mol ving. — Volgens een bericht in het Limburgsche Dagblad werd op 13 Augustus 1921 een vlucht van 6 Ooievaars gezien boven het dorp Gronsveld. De dieren waren blijkbaar zeer vermoeid en streken neer op enkele hooge gebouwen. Ongetwijfeld waren dit reeds trekkers.

Gebied II. De soort trekt in Midden-Limburg over het Maasdal en verblijft dikwijls in het voorjaar korten tijd in de weilanden langs die rivier. De Heer H. Vallen zag te Asselt bij Swalmen in de lente meermalen troepjes van 4 tot 8 stuks, welke zich in de Maasweiden ophielden. — Riotte (Ardea. 1913. p. 102) zag de soort in het voor- en najaar overtrekken te Steijl aan de Maas. Zoo vermeldt hij 1 April 1911, 3 stuks, 8 Augustus 1912, 2 jonge vogels gedurende eenige dagen aan de Maas. Vervolgens werden door hem o.a. nog 4 stuks waargenomen ter plaatse op 21 Maart 1923, welke van Z.O. naar N.W. trokken! — Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1914. p. 116) observeerde gedurende de Kerstdagen van 1908 tot in Januari 1909 een exemplaar aan de Maas bij Gennep. — Eind Augustus 1922 werden 2 exemplaren waargenomen te Caberg bij Maastricht (Jos. Cremers).

Gebied III. In voor- en najaar zag ik de soort een enkele maal, over Roermond trekken, o.a. zag ik aldaar op 9 April 1909, tegen 6 uur n.m. 2 stuks in N.N.O. richting overtrekken. Den 27 Augustus 1912 des n.m. 3 uur ging een vlucht van 26 Ooievaars zeer laag over Roermond van O. naar W. Er woei dien

dag een stormwind uit het Westen (in den nacht van 26—27 Augustus was het een waar noodweer). De vogels konden bijna niet tegen den wind inkomen.

Ook de Heer H. Vallen zag de soort een enkele maal in voor- en najaar te Swalmen overtrekken.

Gebied IV. De eenigst bekende broedplaats in Limburg bevond zich te Middelaar in het uiterste Noorden der provincie. Aldaar nestelde elk jaar een paar in een op een hoogen paal geplaatst nest. In 1913 is deze paal evenwel door een stormwind omvergeworpen, waarbij 4 bijna volwassen jongen omkwamen. Sindsdien zijn de ouden verdwenen en broeden er geen Ooievaars meer in Limburg, alhoewel een nieuwe nestgelegenheid gemaakt werd in een canadaboom. De dichtst bij gelegen broedplaats bevindt zich thans (1922) in een weide tusschen Nijmegen en het Kroenenburgerslot (J. Vallen).

Gebied V. Vogels welke over Limburg trekken, moeten in de meeste gevallen ook dit gebied passeeren. Zulks blijkt reeds uit eenige exemplaren uit de collectie Beckers, welke in de omgeving van Weert bemachtigd zijn. Ook volgens den Heer F. van Baar ziet men de soort in voor- en najaar in zéér klein aantal de Peel bij Venray overtrekken. Hetzelfde deelde de Heer J. Esser mij mede voor de omgeving van Helden-Panningen, alwaar o.a. in den nazomer en begin September 1923 eenige malen de Ooievaar werd waargenomen!

In de Rijnprovincie doortrekker in voor- en najaar in klein aantal. Broedt of broedde nog op enkele plaatsen in den uitersten N.W. hoek o.a. bij Kranenburg (1908), Wyler, Zifflich, Xanten, Rindern, Keeken, Salmrott, Frasselt, Griethausen; in de omgeving van Cleve nog 20 à 25 nesten! (le Roi. V. f. d. R. p. 91 en „Beiträge”. p. 37). In België: „Oiseau de „passage régulier, mais ne s'arrêtant que peu „ou point dans le pays.” (Dubois. N. R. d. O. p. 182).

Afgesloten 28. III. 1925.

(Wordt vervolgd).